

УДК 159.923.2 – 053.57

НАПРЯМИ І ЗМІСТ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, СПРЯМОВАНОГО НА ГАРМОНІЗАЦІЮ ХАРАКТЕРОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. В умовах реформ, що реалізуються сьогодні в системі вищої освіти, надзвичайно підвищується роль психолого-педагогічного супроводу учнів та студентів в процесі навчання. *Актуальність* проблеми розробки системи психологічного супроводу характерологічного розвитку випускників ВНЗ зумовлена низкою негативних соціально-психологічних чинників. Загострення політичної, економічної кризи, зростання безробіття, вимушена міграція є показниками порушення гармонійних стосунків у суспільстві, що зумовлює поширення розвитку характерологічних дисгармоній серед різних верств населення. Емоційна неврівноваженість, егоцентризм, агресивність, втрата самовладання, слабовілля, безвідповідальність – усе це є проявами дисгармоній характеру, які постають причинами психологічних проблем людини і негативно позначаються на її духовному і фізичному здоров'ї. В умовах відсутності зразків гармонійної поведінки молодь змушена шукати форми адаптації до соціуму. Пристосування до психогенних умов сучасності перешкоджає продуктивному розвитку особистості й руйнує гармонію її внутрішнього світу. Це позначається на нездатності молодих людей до побудови гармонійних взаємин та конструктивної самореалізації. Ця сумна реальність зумовлює актуальність створення системи духовно-психологічного супроводу навчання випускників вищих навчальних закладів, спрямованого на гармонізацію їх особистісного розвитку. Психологічний супровід студентів має сприяти інтелектуальному, духовно-моральному розвитку й самовдосконаленню особистості.

В період ранньої дорослості відбувається збагачення психологічного і соціального досвіду людини, оволодіння спектром соціальних ролей, вихід з батьківської сім'ї, вибір супутника життя, професіоналізація. На цьому етапі особистість має сформувати реалістичний світогляд; визначити професійно-кар'єрний напрям; обрати партнера для створення власної сім'ї; усвідомити себе як дорослу людину; знайти сенс свого життя. Психологічний супровід має бути спрямований на допомогу у вирішенні зазначених завдань з урахуванням психологічних особливостей сучасної молоді.

Текст тез. На шляху наукового пошуку ми зосередились на дослідженні:

- 1) особливостей характеру і гармонійності особистісного розвитку сучасних студентів;
- 2) визначенні напрямів психологічного супроводу, що сприяє гармонізації характерологічного розвитку студентів ВНЗ.

Нами було визначено комплекс позитивних й негативних рис характеру і досліджено розподіл середньостатистичних показників їх прояву у студентів авіаційного університету гуманітарного та технічного профілів.

За результатами дослідження психологічний портрет сучасного студента ВНЗ гуманітарного і технічного профілів має такі відмінності:

- студенти-гуманітарії більш чесні, доброзичливі, емпатійні, організовані.
- провідними рисами студентів технічного профілю є відповідальність, креативність, самоконтроль, впевненість і стресостійкість.
- серед *негативних* рис гуманітарії демонструють вищий рівень екстернальності, слабовілля, невротичності й песимізму;
- у студентів технічного профілю – більш високі показники егоцентризму, тривожності.

Нами також було визначено 12 основних сфер життєдіяльності особистості: матеріальна сфера, здоров'я, відпочинок, емоційний комфорт, воля, комунікативна сфера (друзі), навчання, родина (стосунки у батьківській родині), кохання, творчість, саморозвиток та духовна сфера. Ми дослідили середньостатистичні показники прояву реалізації особистістю цих сфер і рівень задоволеності їх функціонуванням.

Стосовно *реалізації* зазначених сфер студенти – гуманітарії випереджають представників технічного профілю у навчанні, коханні, саморозвитку, а також актуалізації волі, комунікативної та духовної сфер. Проте студенти технічного профілю мають більш високі показники стосовно здоров'я та емоційного комфорту.

Студенти технічного профілю мають більш високий рівень особистісного благополуччя й випереджають гуманітаріїв за показниками задоволеності комунікативної сфери, здоров'я, відпочинку, емоційного комфорту. Цікавим є факт, що незважаючи на виражену нереалізованість у сфері кохання представники технічного профілю цілковито задоволені власним особистим життям. Це може свідчити або про низький рівень рефлексії, або високий рівень психологічного захисту «витіснення» - коли людина ніби закриває очі на існуючу проблему і демонструє стан повного благополуччя. Але слід зазначити, що саме цей феномен є підґрунтям невротичного особистісного розвитку.

Отже, кожний з типів студентства гуманітарного і технічного профілів має свої позитивні й негативні риси характеру, а також відмінності в актуалізації сфер особистісного функціонування. Це зумовлює різноманітність підходів до змісту при розробці заходів психологічного супроводу гармонійного особистісного розвитку випускників ВНЗ. Так, психологічний супровід навчання студентів технічного профілю має бути спрямованим на розвиток самоусвідомлення, саморефлексії, емпатії, а також навичок побудови конструктивних взаємин з представниками протилежної статі, які мають базуватися на подоланні власного егоцентризму. А психологічний супровід навчання студентів-гуманітаріїв має спрямовуватися, передусім, на гармонізацію емоційних якостей, розвиток впевненості, самоконтролю, стресостійкості, а також здобуття навичок конструктивного відпочинку, самовідновлення фізичних і психічних ресурсів з метою збереження власного здоров'я.

Для встановлення психологічних закономірностей особистісного розвитку студентів ВНЗ за допомогою методу факторного аналізу нами було визначено 22 фактори, які зумовлюють його гармонізацію або дисгармонізацію.

До факторів *гармонізації* особистісного розвитку належать:

- фактор *гармонійного (всебічного) розвитку* особистості;
- фактор *емоційно-вольового самоконтролю*;
- фактор *духовного саморозвитку особистості за наявності дисгармонійного характеру*;
- фактор *початку духовного розвитку*;
- фактор *спрямованості до творчості та навчання*;
- фактор *подолання емоційного дискомфорту вольовим саморозвитком і творчістю*;
- фактор *духовно-емоційної рівноваги*;
- фактор *суперечливого самоставлення*;
- фактор *творчої спрямованості поза цінностей духовності та навчання*.

До факторів *дисгармонізації* особистісного розвитку належать:

- фактор *суто матеріальної орієнтації*;
- фактор *дефіцитарного існування*, що полягає лише в орієнтації на відпочинок, сімейне життя та емоційний і матеріальний комфорт;
- фактор *невротичного інфантилізму*;
- фактор *юнацького максималізму*;
- фактор *жорсткої чоловічої самовпевненості*;
- фактор *демонстративності*;
- фактор *неконструктивної жіночої м'якості і слабовілля*, що заважає емоційному, вольовому та духовному саморозвиткові особистості;

- фактор, що відбиває *психологічний механізм знецінення* – коли недосяжні сфери (наприклад, кохання) знецінюються;
- фактор *матеріально-сімейної орієнтації*;
- фактор *духовно-сімейної орієнтації з недбалістю до навчання*;
- фактор *спрямованості до відпочинку та дозвільного спілкування*;
- фактор *прагматичної самореалізації у творчості та навчанні*;
- фактор *психофізичної виснаженості*.

Враховуючи визначені фактори, зазначимо, що психологічний супровід студентів ВНЗ має спрямовуватись на розвиток факторів гармонізації особистісного розвитку та усвідомлення студентами і поступове нівелювання факторів його дисгармонізації.

Формами психологічного супроводу є групові психотренінгові заняття та індивідуальне психологічне консультування студентів і педагогів.

Напрями психологічного супроводу студентів:

1) *психодіагностичний* (вивчення особливостей характеру, духовного потенціалу та психологічних проблем сучасних студентів ВНЗ; надання їм інформації стосовно результатів психодіагностики, що сприяє розвитку їх саморефлексії);

2) *культурно-освітній* (підвищення духовно-моральної просвіти і психологічної культури педагогів та студентів);

3) *психолого-екологічний* (формування дбайливого ставлення студентів та педагогів до свого духовного світу, до внутрішнього світу оточуючих людей, до природи, до світу в цілому);

4) *гармонійно-поведінковий* (розвиток у студентів мотивації духовно-морального самовдосконалення; усвідомлення й диференціація позитивних і негативних проявів власного характеру, здобуття досвіду моральних ставлень до себе, до інших людей, до праці, до життя в цілому, апробація форм гармонійної поведінки);

5) *психокорекційний* і *психотерапевтичний* (психолого-консультативна робота з педагогами та студентами, спрямована на подолання дисгармоній характеру і пов'язаних з ними психологічних проблем особистості);

6) *психолого-профілактичний* напрям має на меті випереджаючу профілактику дисгармоній характеру і деструктивного особистісного розвитку студентів. Специфікою цього напрямку є виявлення «групи ризику» – осіб, які мають схильність до дисгармонійних поведінкових проявів. При роботі з такими особами ефективним є створення для них індивідуально-розвиваючого оточення. Завчасне виявлення особистостей з «групи ризику» і проведення з ними психолого-консультаційного або психокорекційного курсу дозволяє направити їх майбутнє життя в конструктивне русло.

Змістовим наповненням психологічного супроводу виступають:

- орієнтація студентів на всебічний особистісний розвиток,
- опанування вищими цінностями: творчості, саморозвитку, духовності;
- усвідомлення хибності й помилковості орієнтації суто на матеріальні й прагматичні цінності, а також ідеалізації сімейно-шлюбних стосунків;
- розвиток саморегуляції, волі, навичок самовідновлення від стресу й набуття стійкого стану емоційного комфорту;
- розвиток саморефлексії, усвідомлення психологічного механізму знецінення та неузгодженості між декларованими і діючими цінностями;
- розвиток навичок конструктивного спілкування з особами протилежної статі.

Усі запропоновані змістовні форми психолого-педагогічного супроводу сприятимуть конструктивному, цілісному розвитку особистості студентів вищих навчальних закладів.

Висновок.

Психологічний супровід студентів ВНЗ, незважаючи на специфіку гуманітарного та технічного профілю, має бути спрямований, передусім, на опанування студентами та педагогами вищими духовно-творчими цінностями і психологічними механізмами всебічного особистісного розвитку.